

Suomen somalit osallistuvina kansalaisina

PÄIVI PIRKKALAINEN & HANNA WASS & MARJUKKA WEIDE

Somalit ovat Suomen kolmanneksi suurin muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuva ryhmä. Julkisessa keskustelussa somalit leimataan usein huonosti uuteen ympäristöönsä kotoutuneeksi etniseksi vähemmistöksi: viitataan esimerkiksi somalien kulttuuriseen erilaisuuteen, matalaan työllistymisasteeseen ja yksittäisten somalitaustaisten syyllistymisiin rikoksiin. Suomen somaleja koskeva uutisointi kietoutuu usein ongelmien ympärille synnyttäen erilaisia uhkakuvia (Herkmán 1996; Open Society Foundation 2013, 117; Vehmas 2012, 127).

Julkisen keskustelun perusteella Suomen somaliyhteisöstä muotoutuu näin myös sangen yksipuolinen käsitys, mikä osaltaan on vaikuttanut yleiseen asenneilmapiiriin (Open Society Foundations 2013). *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta* -kyselytutkimuksen (Jaakkola 2009, 52) mukaan somalitaustaisiin maahanmuuttaneisiin suhtauduttiin torjummin kuin venäläisiin, virolaisiin, kiinalaisiin ja puolalaisiin. Euroopan unionin laajuisessa selvityksessä haastatelluista Suomen somaleista 32 prosenttia raportoi joutuneensa rasistisesti motivoituneen häirinnän tai rikoksen kohteiksi (EU-MIDIS 2012).

Suomen noin 16 000 somalinkielisen joukkoon lukeutuu kuitenkin erilaisissa elämäntilanteissa olevia, eri ammateissa työskenteleviä ja erilaisiin yhteisöihin kuuluvia ihmisiä. Heitä yhdistävät työnsaannissa ja toimeentulon hankkimisessa kohdatut vaikeudet, kokemukset syrjinnästä Suomessa ja pelko erityisesti nuorten syrjäytymisestä (Open Society Foundations 2013; Pirkkalainen 2013). Vastaavasti somalien vilkas yhteiskunnallinen osallistuminen on jäänyt ongelmakeskeisen

maineen jalkoihin. Somalit ovat yksi aktiivisimmista maahanmuuton myötä syntyneistä ryhmistä niin yhdistysten perustamisen määrällä kuin kunnallisvaalien äänestysaktiivisuudellakin mitattuna.

Tässä artikkelissa kuvaamme Suomen somalien yhteiskunnallista osallistumista ja poliittista kiinnostumista sekä pohdimme kotoutumisen erilaisia ulottuvuuksia ja niiden yhteyttä toisiinsa. Artikkelimme perustuu kahteen eri tutkimusaineistoon. Äänestysaktiivisuutta on tarkasteltu Tilastokeskuksen vuoden 2012 kunnallisvaaleista tuottaman yksilötason rekisteriaineiston pohjalta (Wass & Weide 2015).¹ Lisäksi on hyödynnetty haastatteluaineistoa, joka on kerätty sosiologian alaan kuuluvaan väitöstutkimukseen Suomen somalien yhdistystoiminnasta (Pirkkalainen 2013).²

1 Aineiston pohjana on oikeusministeriön ylläpitämä sähköinen äänioikeusrekisteri, johon sisältyi vuoden 2012 kunnallisvaaleissa yhteensä 585 839 äänioikeutettua. Tilastokeskuksessa äänioikeusrekisterin perustietoihin yhdistettiin henkilötunnuksen avulla erilaisia yksilön sosioekonomista asemaa kuvaavia muuttujia sekä erityisesti maahanmuuttoon liittyviä muuttujia, kuten äänioikeutetun synnyinmaa, entinen kotimaa, entinen kansalaisuus ja äänioikeus edellisissä vaaleissa. Tiedot ovat pääasiassa peräisin vuodelta 2011 ja muutamien muuttujien kohdalla vuodelta 2010. Muiden kuin syntyperäisten suomalaisten kohdalla maahanmuuttoa edeltänyttä aikaa koskevat tiedot, kuten entinen kansalaisuus ja koulutus, ovat henkilön itsensä raportoimia. Kyseiset tiedot pyydetään rekisteröitäviksi suomalaista henkilötunnusta haettaessa.

2 Aineisto sisältää yhteensä 89 erilaista haastattelua: yhdistyksissä aktiivisesti toimivien Suomen somalien teema-haastatteluja (42), Suomessa kotoutumis- ja kehitysyhteistyöasioista vastaavien viranomaisten sekä kantasuomalaisen yhdistysten edustajien asiantuntijahaastatteluja (17) ja etnografisen kenttätöyjakson aikana Somaliassa tehtyjä haastatteluja (30). Pohjois-Somaliassa sijaitsevan Somalimaan pääkaupungissa Hargeisassa haastateltavana oli eri maista Somalimaahan palanneita tai vierailulla olevia ihmisiä sekä Suomen somaliyhdistysten paikallisia yhteistyökumppaneita. Aineisto on kerätty eripituisen kenttätöyjaksojen aikana vuosina 2008–2011.

Artikkeli on osa Suomen Akatemian rahoittamaa "Tasapuolisuus vaaliosallistumisessa ja ehdokasvalinnassa" -tutkimusprojektia (projekti nro 273433).

Somalit Suomessa

Ensimmäiset somalit muuttivat Suomeen 1980-luvulla. Maahanmuutto lisääntyi Somalian sisällissodan alkaessa vuonna 1988 ja kiihtyi Somalian valtion hajotessa vuonna 1991. Suomeen ei ennen 1990-luvun alussa saapuneita somaliturvapaikanhakijoita ollut tullut muita yhtä suuria ryhmiä suojelua hakevia ihmisiä. Turvapaikanhakijoiden tulo taloudellisen laman aikana herätti erilaisia negatiivisia reaktioita. Somalien turvapaikanhakua on kuvattu jopa yhdeksi avaintapahtumaksi suomalaisessa journalismissa (Horsti 2005, 241). Tiedotusvälineissä nostettiin esiin erityisesti uhkakuvia ja ongelmia, mikä oletettavasti osaltaan vaikutti asenneilmapiiriin kiristymiseen kansalaiskeskusteluissa. Iltaapäivälehdet muun muassa uutisoivat somalipakolaisten majoittamisesta laman vuoksi tyhjentyneissä hotelleissa. Suomi ei ollut varautunut suuriin turvapaikanhakijamääriin ja uusia vastaanottokeskuksia perustettiin siksi saatavilla oleviin tiloihin. Myös oleskelulupapäätöksiä joutui odottamaan pitkään. Tällaiset seikat kärkevästi uutisoituina rakensivat käsitystä somaleista sosiaaliturvan väärinkäyttäjinä (Aden 2009, 25–26; ks. myös Open Society Foundations 2013, 115–124).

Vuonna 2013 Suomessa asui 15 723 somalia äidinkielenään puhuvaa henkilöä. Heistä suurin osa, noin 75 prosenttia, asui Uudellamaalla (Tilastokeskus 2015c). Yli puolet somalinkielisistä on Suomen kansalaisia: esimerkiksi Suomessa syntyneitä somalitaustaisten vanhempien lapsia tai kansalaisuuden hakemuksesta saaneita. Suomen somalien sosioekonominen asema on yleisesti ottaen heikko ja kotoutumisessa ilmenee työllistymisen osalta haasteita. Tämä käy ilmi myös taulukosta 1, joka pohjautuu Tilastokeskuksen vuoden 2012 kunnallisvaaleista tuottamaan aineistoon. Suurin osa Suomen somalinkielisistä (11 741 vuonna 2013) on työvoiman ulkopuolella. Tähän vaikuttavat merkittävästi ikärakenteen painottuminen nuoriin, joista monet ovat opiskelemassa, sekä suhteellisen korkea syntyvyys, minkä vuoksi moni somalinainen on kotiäiti (Joronen & Mohamed 2015; Myrskylä 2012). Vuonna 2013 somalinkielisten työvoimaan kuuluvien ikäluokasta (15–64-vuotiaat) miesten työttömyysaste oli 47 ja naisten 63 prosenttia (Tilastokeskus 2015a; 2015b). Myös yrittäjyys on somalien keskuudessa vähäistä: vuonna 2012 vain 1,9 prosenttia työllisistä ja 0,4 prosenttia työikäisistä toimi yrittäjänä.

Erilaisissa selvityksissä ja tutkimuksissa on esitetty useita syitä somalien korkeaan työttömyysasteeseen. Somaleita saapuu runsaasti Suomeen 1990-luvun lamavuosina, jolloin töitä ei yksinkertaisesti ollut tarjolla. Osalla somaleista matala koulutustausta on vaikeuttanut työllistymistä. Somaliassa suoritettuja tutkintoja ei myöskään sellaisinaan ole tunnustettu Suomessa, mikä on estänyt hakeutumista koulutusta vastaavaan työhön. Viranomaiset ovat näin ollen ohjanneet Suomeen saapuneita somaleita ensisijaisesti koulutukseen. Erityisesti somalimiehet ovat tarttuneet innokkaasti tarjottuihin opiskelumahdollisuuksiin (Joronen 2005; Joronen & Mohamed 2015), mikä on kuitenkin hidastanut työmarkkinoille osallistumista.

Somalian pitkittyneen konfliktin vuoksi maasta saapuu jatkuvasti lisää turvapaikanhakijoita. Lisäksi jotkut ovat kyenneet muuttamaan Suomeen perheen yhdistämisen kautta nykyisestä vaativasta hakumenettelystä huolimatta. Näin tulokkaiden osuus somaliyhteisöstä on pysynyt suhteellisen suurena. Työllistyminen on puolestaan erityisen vaikeaa hiljattain saapuneille. Työttömyyden lisäksi ongelmana on myös ollut ”alityöllistyminen” eli työskentely omaa koulutusta vain heikosti vastaavassa tehtävässä. Työllistyneet somalit toimivatkin usein niin kutsutuissa sisään-tuloammateissa (Forsander 2013, 222). Tällaiset helpommin avautuvat työpaikat ovat kuitenkin monesti epävarmoja ja epävakaita eivätkä edistä etenemistä koulutusta vastaavaan työhön. Osa sisään-tuloammateista, kuten tulkki ja oman äidinkielen opettaja, on myös etnospesifisiä. Tällöin keskeisenä pääsyvaatimuksena on jonkin tietyn kielen osaaminen (mt., 222–223). Osaltaan huonoon työllisyystilanteeseen vaikuttavat lisäksi suomalaisen yhteiskunnan rakenteellinen rasismi ja kielteinen asenneilmapiiri. Kuten edellä todettiin, somalit kokevat syrjintää ja rasismia muita maahanmuuttajaryhmiä enemmän (esim. European Union Agency for Fundamental Rights 2009; Jaakkola 2009; Janiskaja-Lahti & al. 2002).

Poliittinen osallisuus kotouttamispolitiikassa

Laki kotoutumisen edistämisestä (L 1386/2010) määrittelee kotoutumisen seuraavasti: ”Kotoutuminen on maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on an-

Taulukko 1 Sosioekonominen asema ja äänestysaktiivisuus vuoden 2012 kunnallisvaaleissa synnyinmaan mukaan (%)

	Suomi		Somalia		muu	
	%	(n)	%	(n)	%	(n)
Sukupuoli						
mies	48	(269 874)	57	(280)	50	(11 017)
nainen	52	(288 155)	43	(212)	50	(11 055)
yhteensä	100	(558 029)	100	(492)	100	(22 072)
Ikä						
18–24-vuotiaat	11	(63 244)	29	(145)	11	(2377)
25–34-vuotiaat	15	(85 083)	26	(129)	29	(6496)
35–54-vuotiaat	30	(167 543)	36	(177)	43	(9514)
55–69-vuotiaat	26	(143 762)	7	(33)	12	(2605)
70+	18	(98 397)	2	(8)	5	(1080)
yhteensä	100	(558 029)	100	(492)	100	(22 072)
Siviilisäätty						
naimaton	36	(201 577)	45	(221)	33	(7177)
naimisissa	45	(251 204)	41	(204)	51	(11 155)
asumuserossa tai eronnut	12	(65 930)	12	(61)	13	(2927)
leski	7	(38 887)	1	(6)	3	(588)
yhteensä	100	(557 598)	100	(492)	100	(21 847)
Koulutus						
ei perusasteen jälkeistä koulutusta	28	(158 850)	81	(398)	52	(11 423)
alin korkea-aste	43	(237 487)	15	(74)	26	(5790)
keskiaste	11	(62 386)	1	(5)	4	(882)
alempi korkeakoulututkinto	10	(54 187)	2	(9)	8	(1841)
ylempi korkeakoulututkinto	8	(45 119)	1	(6)	10	(2136)
yhteensä	100	(558 029)	100	(492)	100	(22 072)
Ammattiluokka						
työntekijä	17	(91 615)	10	(40)	28	(5371)
alempi keskiluokka	21	(114 622)	11	(42)	14	(2652)
ylempi keskiluokka	11	(60 420)	4	(16)	11	(2065)
maatalousyrittäjä/yrittäjä	5	(29 117)	1	(4)	7	(1254)
opiskelija	9	(50 094)	28	(110)	15	(2794)
eläkeläinen	30	(164 658)	5	(20)	9	(1702)
muut	7	(36 415)	42	(167)	17	(3204)
yhteensä	100	546 941	100	(399)	100	(19 042)
Tulokvartiili						
alin tulokvartiili	24	(132 955)	80	(357)	45	(8768)
2. tulokvartiili	25	(138 235)	9	(41)	21	(4042)
3. tulokvartiili	25	(138 212)	7	(31)	19	(3803)
ylin tulokvartiili	25	(139 260)	4	(20)	15	(3015)
yhteensä	100	(548 662)	100	(449)	100	(19 628)
Asunnon hallintaperuste						
vuokra-asuntotyyppinen	25	(137 613)	97	(429)	59	(11 878)
omistaa talon	28	(152 171)	2	(8)	21	(4277)
omistaa osakkeen	44	(235 286)	1	(4)	17	(3471)
muu hallintaperuste	3	(14 896)	0	(1)	3	(569)
yhteensä	100	(539 966)	100	(442)	100	(20 195)
Äänestysprosentti vuoden 2010 kunnallisvaaleissa	58,7		39,8		25,7	

taa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen”. Lain tavoitteena on edistää maahanmuuttajan osallisuutta yhteiskunnassa. Valtion kotouttamisohjelmassa yhteiskuntaan osallistuminen ymmärretään osallisuudeksi kaikilla elämänalueilla, kuten yhteiskunnallisessa, poliittisessa, sosiaalisessa, taloudellisessa ja kulttuurielämässä (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012, 14).

Kotouttamispolitiikan yksi painopiste on maahanmuuttaneiden työllistymisen edistäminen (mt., 5). Kotouttamispolitiikan saavutusten arviointi keskittyykin julkisessa keskustelussa usein lähes yksinomaan työllistymisen ympärille. Nykyisessä julkisessa maahanmuuttokeskustelussa kotoutumisen käsitettä käytetään kuitenkin hatarasti, eikä läheskään aina ole selvää, mihin sillä tarkkaan ottaen viitataan. Maahanmuuttoon varauksellisesti suhtautuvissa puheenvuoroissa korostuu kulttuurinen assimilaatio suomalaiseen yhteiskuntaan, jolle on perinteisesti ollut luonteenomaista suhteellisen matala toleranssi erilaisuutta kohtaan (esim. Saukkonen 2013, 142–144). Keskusteluissa ei useinkaan oteta huomioon kotoutumisprosessin kaksisuuntaisuutta ja vuorovaikutteisuutta ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Myös kotoutumisen yhteiskunnalliseen ja poliittiseen osallisuuteen liittyvä ulottuvuus on yleensä jäänyt vähäisemmälle huomiolle. Se on kuitenkin nostettu esiin valtion kotouttamisohjelmassa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012, 17) toteamalla, että ”maahanmuuttajien demokratiaoikeuksien toteutuminen ja osallisuus kansalaisyhteiskunnan toiminnassa ovat tärkeitä osallisuuden edistäjiä”. Lisäksi ohjelmassa painotetaan maahanmuuttaneiden omien järjestöjen roolia kotoutumistyössä. Järjestötoiminnan nähdään edistävän sellaista osaamista ja sosiaalisia verkostoja, joiden avulla poliittinenkin vaikuttaminen tulee saavutettavammaksi.

Yleisesti ottaen maahanmuuttaneiden poliittisen osallisuuden huomioiminen voidaan nähdä osana eurooppalaisten julkishallintojen painottamaa ”aktiivista kansalaisuutta”, jossa yksilöitä kutsutaan osallistumaan eri tavoin poliittis-hallinnollisiin prosesseihin (ks. Keränen 2007, 215). Toisaalta se heijastaa suomalaisen yhteiskunnan pyrkimystä avata demokraattisia prosesseja myös muille kuin juridisessa mielessä kansalaisille. Suomessa kaikki maassa pysyvästi asuvat Pohjoismaiden kansalaiset ovat saaneet äänestää kunnallisvaa-

leissa vuoden 1976 vaaleista lähtien (L 355/1976). Muilla ulkomaiden kansalaisilla on ollut äänioikeus vuodesta 1992 lähtien (L 1718/1991).

Vuonna 2014 kolmessatoista 28 EU-maasta kunnallistason äänioikeus ei koskenut maassa pysyvästi asuvia EU:n ulkopuolisten maiden kansalaisia (MIPEX 2015). Yleisesti ottaen poliittisten oikeuksien myöntäminen maassa asuville ulkomaan kansalaisille on erityisen merkityksellistä niissä maissa, joissa kansalaisuuden hakeminen on mahdollista vasta pitkän asumisajan kuluttua tai kansalaistamisen kriteerit ovat muilta osin tiukat. Yleensä vasta kansalaisuuden myötä maahanmuuttaneen on mahdollista saavuttaa täydet poliittiset oikeudet. Eri maiden välillä on puolestaan eroja kansalaistamispolitiikoissa (Goodman 2010; ks. myös Eudo Citizenship Observatory 2015).

Somalien poliittinen osallistuminen Suomessa

Suomen somalit ovat kotoutuneet hyvin maan poliittisen osallistumisen kulttuuriin, johon kuuluvat olennaisesti yhdistystoiminta ja äänestäminen. Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että somalit ovat erityisen aktiivisia perustamaan erilaisia yhdistyksiä verrattuna muihin Suomessa asuviin suuriin maahanmuuttajaryhmiin, kuten virolaisiin ja venäläisiin (Castaneda & al. 2012; Pyykkönen 2007; Pyykkönen & Martikainen 2013). Suomen somalien yhdistystoiminnasta tehdyssä väitöstutkimuksessa (Pirkkalainen 2013) erilaisia somaliyhdistyksiä arvioitiin olevan yhteensä noin 50. Nämä erilaiset yhdistykset ovat pääosin vapaaehtoisvoimin toimivia ja nojaavat usein yhden tai useamman aktiivin sitoutumiseen ja verkostoihin. Tämän vuoksi myös yhdistyskenttä on varsin dynaaminen ja jatkuvassa muutoksessa. Aktiivien väistyessä tai projekтираhoitusten loppuessa yhdistysten toiminta hiipuu, mutta toisaalta uusia yhdistyksiä perustetaan ja vanhoja käynnistetään uudelleen. Yhdistykset toimivat useilla aihealueilla: niihin kuuluu esimerkiksi kotoutumiseen keskittyviä toimintoja, kuten kielikursseja ja tukea työllistymiseen, harrastustoimintaa sekä lasten läskykerhoja. Moni somalijärjestö toimii myös tiiviissä yhteistyössä eri viranomaisten kanssa esimerkiksi kotouttamis- ja nuorisotyössä. Lisäksi ne järjestävät kulttuuritapahtumia ja tekevät kehitysyhteistyötä Somaliassa. Varsinaisten somaliyhdistysten ohella monet somalitaustaiset toimivat aktiivi-

sesti kantasuomalaisissa ja monikulttuurisissa yhdistyksissä.

Taulukosta 2 nähdään, että somalitaustaiset äänioikeutetut ovat myös suhteellisen aktiivisia osallistumaan kunnallisvaaleissa. Niiden neljän ulkomailla syntyneiden äänioikeutettujen ryhmän joukossa, jotka on mahdollista eritellä Tilastokeskuksen aineistossa, ainoastaan ruotsalaissyntyisten äänioikeutettujen osallistumisaste oli somalialais-syntyisiä hieman korkeampi (45 vs. 40 %). Sekä Virossa että Venäjällä syntyneiden äänestäminen oli puolestaan selvästi vähäisempää. Kun äänestysaktiivisuutta tarkastellaan kansalaisuuden mukaan, Somalian kansalaiset nousevat neljästä ulkomaan kansalaisten ryhmästä aktiivisimmiksi ohittaen Ruotsin kansalaiset, vaikkakin vain kolmella prosenttiyksiköllä (Wass & Weide 2015, 39). On myös huomionarvoista, että somalialaistaustaisten äänestäjien joukossa miehet ovat vain hivonen naisia aktiivisempia. Kulttuuristen stereotyyppien mukainen oletus ”maahanmuuttajanaisten” miehiä poliittisesti passiivisemmasta roolista ei siis näyttäisi pitävän paikkaansa somalien kohdalla, kuten ei myöskään virolais- tai venäläistaustaisten äänioikeutettujen keskuudessa.

Kuviossa 1 on tarkasteltu Somaliassa syntyneiden äänioikeutettujen vaaliosallistumista silloin kun erilaisten taustatekijöiden vaikutus on otettu huomioon.³ Kuten taulukosta 1 kävi ilmi, Somaliassa syntyneiden äänioikeutettujen sosioekonominen asema on heikko paitsi syntyperäisiin suomalaisiin myös muihin ulkomaalaistaustaisiin äänioikeutettuihin verrattuina.⁴ Tämä liittyy pitkälti vaikeuteen työllistyä tai saada koulutusta vastaavaa työtä, jolloin myös käytettävissä olevat tulot ovat niukat. Taloudelliset vaikeudet puolestaan kaventavat mahdollisuuksia ja motivaatiota poliittiseen osallistumiseen, kun paljon aikaa ja energiaa kuluu pelkän perustoimeentulon hankkimiseen (esim. Verba & al. 1995). Vastaavasti myös yhteiskunnallisen osallisuuden kokeminen voi olla vähäisempää. Sosioekonomisen aseman ja osallistuminen välinen yhteys on nähtävillä jopa Suomen kaltaisessa hyvinvointivaltiossa (esim. Martikainen & al. 2005), joten sen voi olettaa olevan erityisen tiivis maahanmuuttaneiden kohdalla.

Kuviosta 1 nähdään, että pelkästään sukupuolen ja iän vaikutus (malli 1) huomioitaessa somalialaissyntyisten äänioikeutettujen äänestystodennäköisyys on selvästi Suomessa syntyneitä matalampi, mutta silti korkeampi muihin ulkomaalaistaustaisiin äänioikeutettuihin verrattuna. Ero syntyperäisiin suomalaisiin kuitenkin häviää heti kun koulutustaso vakioidaan (eli tasataan regressiomallissa somalien yliedustusta matalasti koulutetuissa ja aliedustusta korkeasti koulutetuissa) (malli 2). Kun kaikkien sosioekonomisen aseman mitareiden (koulutus, ammattiluokka, tulot ja asunnon omistaminen) yhteisvaikutus on otettu huomioon, somalien äänestystodennäköisyys itse asiassa jo ylittää syntyperäisten suomalaisten osallistumistason (malli 4). Vastaava tulos saadaan myös silloin kun synnyinmaan sijaan käytetään luokitte-luperusteena kansalaisuutta.

Taulukko 2. Äänestysaktiivisuus synnyinmaan ja sukupuolen mukaan vuoden 2012 kunnallisvaaleissa (%) sekä äänioikeutettujen lukumäärä aineistossa

	miehet (%)	naiset (%)	yhteensä (%)	(n)
Suomi	57	60	59	(558 029)
Ruotsi	43	47	45	(4 716)
Venäjä	14	21	19	(681)
Viro	9	17	14	(2 456)
Somalia	40	39	40	(492)
muu	26	28	27	(18 454)
yhteensä	56	59	57	(584 828)

len ja iän vaikutus (malli 1) huomioitaessa somalialaissyntyisten äänioikeutettujen äänestystodennäköisyys on selvästi Suomessa syntyneitä matalampi, mutta silti korkeampi muihin ulkomaalaistaustaisiin äänioikeutettuihin verrattuna. Ero syntyperäisiin suomalaisiin kuitenkin häviää heti kun koulutustaso vakioidaan (eli tasataan regressiomallissa somalien yliedustusta matalasti koulutetuissa ja aliedustusta korkeasti koulutetuissa) (malli 2). Kun kaikkien sosioekonomisen aseman mitareiden (koulutus, ammattiluokka, tulot ja asunnon omistaminen) yhteisvaikutus on otettu huomioon, somalien äänestystodennäköisyys itse asiassa jo ylittää syntyperäisten suomalaisten osallistumistason (malli 4). Vastaava tulos saadaan myös silloin kun synnyinmaan sijaan käytetään luokitte-luperusteena kansalaisuutta.

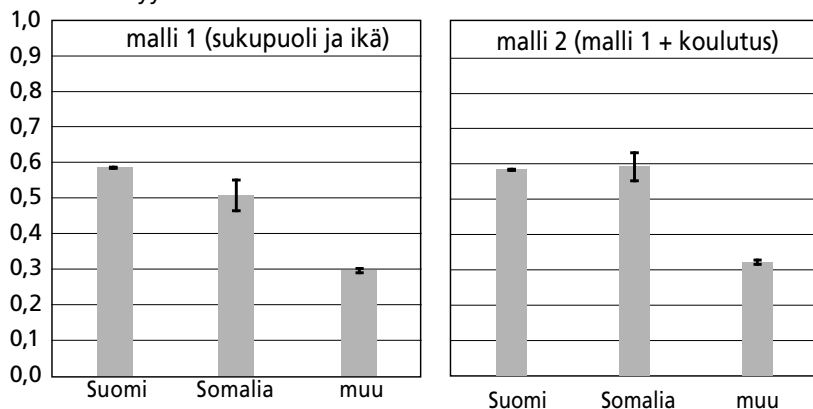
Päätelmät

Toisin kuin julkisuudesta välittyvän ongelmakeskeisen kuvan perusteella voisi olettaa, Suomen somalit ovat poliittisesti varsin aktiivinen ryhmä niin järjestöosallistujina kuin äänestäjinäkin. Myös aikaisempien Suomen somaleita käsitelleiden tutkimusten (Pirkkalainen 2013; Saksela-Bergholm 2003, 252–254) ja kyselyjen (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013, 58) perusteella tiedetään yhteiskunnallisen aktiivisuuden ja sen arvostamisen olevan somalien kesken yleistä. Yleensä maahanmuuttaneiden osallistumistodennäköisyys uudessa kotimaassa on suurempi silloin kun heillä on aikaisempia kokemuksia demokraattisista instituutioista (Bueker 2005; Pikkov 2011; Wass & al. 2015;

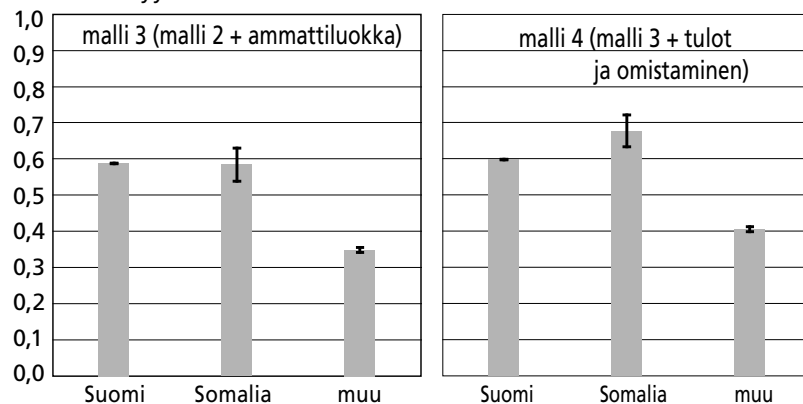
³ Kuvio perustuu logistisiin regressiomalleihin, jotka ovat saatavilla kirjoittajilta pyydettyinä.

⁴ Ruotsissa syntyneet on jätetty pois aineistosta logistisia regressiomalleja tehtäessä (Wass & Weide 2015, 35).

arvioitu äänestys-
todennäköisyys

arvioitu äänestys-
todennäköisyys

Kuvio 1. Arvioitu äänestystodennäköisyys synnyinmaan mukaan vuoden 2012 kunnallisvaaleissa (%) (95 %:n luottamusvälit). Lähde: "Tasapuolisuus vaaliosallistumisessa ja ehdokasvalinnassa" -projektin tutkimusaineisto.

Wass & Weide 2015; Wüst 2012). Onkin merkillepantavaa, että Somaliassa syntyneet ovat saavuttaneet Suomessa muihin ulkomaalaistaustaisiin ryhmiin verrattuna korkean vaaliosallistumisen tason, vaikka kyseinen kokemus heiltä puuttuikin. Toisaalta suomalainen demokratia voi somalien näkökulmasta vaikuttaa erityisen merkitykselliseltä entisen kotimaan poliittista tilannetta vasten peilattuna.

Somalien poliittinen kiinnittyminen on myös hyvä esimerkki osallistumisen kasautuvasta luonteesta. Yleisesti (etnisiin) yhdistyksiin kuulumisen ja poliittisen osallistumisen sekä luottamuksen välillä on havaittu positiivinen yhteys (Fennema & Tillie 1999). Yksilötasolla ilmiössä on kyse siitä, että erilaisiin vapaaehtoisjärjestöihin kuulumisen lisää luottamusta toisiin ihmisiin, mikä puolestaan

parantaa edellytyksiä poliittiselle osallistumiselle ja poliittisia instituutioita kohtaan tunnetun luottamuksen muodostumiselle (Togeby 2004, 510). Vastaavasti järjestötoiminta voi vähentää etnisen taustan vuoksi syrjityksi tuleminen kokemuksia, joilla on havaittu olevan negatiivinen vaikutus äänestyshalukkuuteen (González-Ferrer 2011). Jälkimmäinen seikka on olennainen juuri somaleille, sillä he kohtaavat suomalaisessa yhteiskunnassa runsaasti syrjintää muihin ulkomaalaistaustaisiin ryhmiin verrattuna.

Somaliperheet ovat usein monilapsisia, vaikkakin perheisiin syntyy Suomessa vähemmän lapsia kuin Somaliassa, ja somaliankielisten lapsiluku Suomessa selvästi pienenee ajan myötä (Erjansola & Vuori 2014; UNdata 2015). Alaikäisten lasten vanhemmuuden on ha-

vaittu lisäävän äänestämistodennäköisyyttä ulkomaalaistaustaisten äänioikeutettujen keskuudessa (Wass & Weide 2015). Lasten myötä vanhemmat ovat jatkuvasti tekemisissä koulun kanssa, mikä muodostaa näin siteen vanhemman ja julkisen instituution välille. Toimiva kontakti julkisiin instituutioihin voi lisätä myös uuden kotimaan poliittista järjestelmää kohtaan tunnettua luottamusta.

Suuri osa Suomen somaleista asuu pääkaupunkiseudulla ja sen sisällä usein samoilla asuinalueilla (Dhalmann & Vilkkama 2009). Myös tämä alueellisen jakautumisen malli sekä somalivähemmistön tunnettuus Suomessa ovat voineet osaltaan vahvistaa osallistumisen edellytyksiä. Isossa-Britanniassa tehdyissä makrotason tutkimuksissa on havaittu, että eri etnisten ryhmien äänestysaktiivisuus on korkeampi sellaisilla alueilla, joihin on keskittynyt runsaasti samaan ryhmään kuuluvia (Cutts & al. 2007; Fieldhouse & Cutts 2008). Alueellinen keskittyminen edistää paitsi ryhmän sisäistä mobilisaatiota (Cutts & al. 2007) myös lisää sen tunnistettavuutta puolueiden kannalta merkittävänä äänestäjäresurssina (Sobolewska & al. 2013).

Somalialaissyntyisten äänioikeutettujen yhteiskunnallista osallistumista rajoittaa kuitenkin heidän heikko sosioekonominen asemansa. Havainto korostaa kotoutumisen moniulotteisuutta ja osallisuuden tukemisen tärkeyttä yhteiskunnan eri osa-alueilla. Erilaisilla koulutukseen ja työelämään liittyvillä tukitoimilla on oletettavasti suuri vaikutus yhteiskunnallisen aktiivisuuden edellytysten muodostamisessa. Vastaavasti myös työnta-

tajien rekrytointi- ja palkkauskäytännöt, syrjimättömyys sekä julkisessa keskustelussa käytetyt puhetavat maahanmuuttaneista kansalaisina ja työntekijöinä voivat osaltaan heijastua vaaliosallistumiseen paitsi konkreettisten resurssien myös osallistumismotivaation kautta.

Toisaalta pelkkä yhteiskunnallinen aktiivisuus ilman työllistymismahdollisuuksia ei riitä yhdenvertaisen poliittisen kansalaisuuden toteutumiseen. Vaaleissa äänestäminen tai yhdistysten perustaminen eivät välttämättä vaikuta somalien elinolosuhteiden kannalta keskeisiin asioihin. Vaaliosallistuminen on hidas tapa yrittää muuttaa työmarkkinoiden rakennetta, yhteiskunnan yleistä asenneilmapiiriä ja rakenteellista rasismia. Tässä suhteessa poliittisen edustuksen vahvistaminen on yksi keskeinen tekijä. Vaikka maahanmuuttajataustaisia ehdokkaita on toistaiseksi ollut suhteellisen vähän, on tilanne vähitellen muuttumassa. Vuoden 2012 kunnallisvaaleissa oli ehdolla yhteensä 29 somalitaustaista ehdokasta (Tilastokeskus 2012, 13), mutta eduskuntavaaleissa somalitaustaisten ehdokkuus on ollut vähäisempää. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa vain muutama somalitaustainen oli asettunut ehdolle Helsingin ja Varsinais-Suomen vaalipiireissä, joiden alueella suurin osa somalialaissyntyisistä asuu. Vaikka yksikään somalitaustainen ehdokas ei vielä ole tullut valituksi eduskuntavaaleissa, ehdokkaat ovat olleet esillä mediassa ja osallistuneet keskusteluun myös maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyvistä teemoista.

KIRJALLISUUS

- Aden, Said: Ikuisesti pakolaisina? Maahanmuuttokeskustelu Suomen somalialaisten näkökulmasta. S. 25–32. Teoksessa Keskinen, Suvi & Rastas, Anna & Tuori, Salla (toim.): En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino, 2009.
- Bueker, Catherine Simpson: Political incorporation among immigrants from ten areas of origin: the persistence of source country effects. *International Migration Review* 39 (2005): 1, 103–140.
- Castaneda, Anu E. & Rask, Shadia & Koponen, Päivi & Mölsä, Mulki & Koskinen, Seppo (toim): Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. Raportti 61/2012. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2012.
- Cutts, David & Fieldhouse, Edward & Purdam, Kingsley & Steel, David & Tranmer, Mark: Voter turnout in British South Asian communities at the 2001 general election. *The British Journal of Politics & International Relations* 9 (2007): 3, 396–412.
- Dhalmann, Hanna & Vilkkama, Katja: Housing policy and the ethnic mix in Helsinki, Finland: perceptions of city officials and Somali immigrants. *Journal of Housing and the Built Environment* 24 (2009): 4, 423–439.
- Erjansola, Jenni & Vuori, Pekka (toim.): Helsingin väestövuodenvaihteessa 2013/2014 ja väestömuutokset vuonna 2013. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 2014.
- Eudo Citizenship Observatory, 2015. <http://eudo-citizenship.eu/> (luettu 10.9.2015).
- European Union Minorities and Discrimination Survey (EU-MIDIS), 2012. Minorities as Victims of Crime. http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2012-eu-midis-dif6_0.pdf (luettu 24.8.2015).

- European Union Agency for fundamental rights. EU-MIDIS at a glance. Introduction to the FRA's EU-wide discrimination survey, 2009. http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/414-EU-MIDIS_GLANCE_EN.pdf (luettu 10.9.2015).
- Fennema, Meindert & Tillie, Jean: Political participation and political trust in Amsterdam: civic communities and ethnic networks. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 25 (1999): 4, 703–726.
- Fieldhouse, Edward & Cutts, David: Diversity, density and turnout: the effect of neighborhood ethno-religious composition on voter turnout in Britain. *Political Geography* 25 (2008): 5, 530–548.
- Forsander, Annika: Maahanmuuttajien sijoittuminen työelämään. S. 220–239. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Saukkonen, Pasi & Säävälä, Minna (toim.): Muuttajat: kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 2013.
- González-Ferrer, Amparo: The electoral participation of naturalized immigrants in ten European cities. S. 63–86. Teoksessa Laura Morales & Marco Giugni (toim.): Social capital, political participation and migration in Europe: making multicultural democracy work? Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2011.
- Goodman, Sara Wallace: Integration requirements for integration's sake? Identifying, categorising and comparing civic integration policies. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36 (2010): 5, 753–772.
- Herkman, Juha: Muukalaisvihan hedelmät. Media, rasistinen diskurssi ja identiteetti. *Kulttuuritutkimus* 13 (1996): 1, 28–36.
- Horsti, Karina: Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa. Tampere: Tampere University Press, 2005.
- Jaakkola, Magdalena: Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta. Asennemuutokset 1987–2007. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 2009.
- Janiskaja-Lahti, Inka & Liebkind, Karmela & Vesala, Tiina: Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia. Helsinki: Gaudeamus, 2002.
- Joronen, Tuula: Työ on kahden kauppa – maahanmuuttajien työmarkkina-aseman ongelmia. S. 59–82. Teoksessa Paananen, Seppo (toim.): Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 2005.
- Joronen, Tuula & Mohamed, Abdirizak Hassan: Kaupakansa pakosalla. Somaliyrittäjät meillä ja muualla. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 2015.
- Keränen, Marja: Poliittisen osallistumisen epäpoliittisuus. S. 193–221. Teoksessa Kaakkuriniemi, Tapani & Mykkänen, Juri (toim.): Poliittikan representaatio. Helsinki: Valtiotieteellinen yhdistys, 2007.
- L 355/1976. Laki kunnallislain 15 ja 127 §:n muuttamisesta.
- L 1718/1991. Laki kunnallislain muuttamisesta. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1991/19911718> (luettu 10.9.2015).
- L 1386/2010 Laki kotoutumisen edistämisestä, <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20101386> (luettu 10.9.2015).
- Martikainen, Pekka & Martikainen, Tuomo & Wass, Hanna: The effect of socioeconomic factors on voter turnout in Finland: a register based study of 2.9 million voters. *European Journal of Political Research* 44(5) (2005), 645–669.
- MIPEX: Migrant Integration Policy Index, 2015. <http://www.mipex.eu/political-participation> (luettu 10.9.2015).
- Myrskylä, Pekka: Maahanmuutto ja nuorten syrjäytymisriskit pääkaupunkiseudulla. *Kvartti* 2/2012, 14–22.
- Open Society Foundations: Somalis in Helsinki. At home in Europe. Open Society Initiative for Europe. London: Open Society Foundations, 2013.
- Pikkov, Deanna L.: The practice of voting: immigrant turnout, the persistence of origin effects, and the nature, formation and transmission of political habit. University of Toronto, 2011. https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/31900/1/Pikkov_Deanna_L_201108_PhD_thesis.pdf (luettu 10.9.2015).
- Pirkkalainen, Päivi: Transnational responsibilities and multi-sited strategies. Voluntary associations of Somali diaspora in Finland. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2013.
- Pyykkönen, Miikka: Järjestäytyvät diasporat etnisyyden, kansalaisuuden, integraation ja hallinnon maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2007.
- Pyykkönen, Miikka & Martikainen, Tuomas: Muuttoliike ja kansalaisyhteiskunta. S. 281–292. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Saukkonen, Pasi & Säävälä, Minna (toim.): Muuttajat: kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 2013.
- Saksela-Bergholm, Sanna: Mångkulturella organisationer och invandrorganisationer i Finland. S. 275–281. Teoksessa Mikkelsen, Flemming (toim.): Invandrorganisationer i Norden. København: Nordisk Ministerråd, 2003.
- Saukkonen, Pasi: Erilaisuusien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot. Helsinki: Gaudeamus, 2013.
- Sobolewska, Maria, Cutts, David & Fieldhouse, Edward: Taking minorities for granted? Ethnic density, party campaigning and targeting minority voters in 2010 British general elections. *Parliamentary Affairs* 66 (2013): 2, 329–344.
- Tilastokeskus: Kunnallisvaalit 2012. Ehdokasasettelu ja ehdokkaiden tausta-analyysi, 2012. http://www.stat.fi/til/kvaa/2012/01/kvaa_2012_01_2012-10-18_fi.pdf (luettu 10.9.2015).
- Tilastokeskus: Px-Web-tietokannat: väestö/työssäkäynti, 2015a. <http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/> (luettu 10.9.2015).
- Tilastokeskus: Px-Web-tietokannat: väestö/väestörakenne, 2015b. <http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/> (luettu 10.9.2015).
- Tilastokeskus: Väestö/ Ulkomaiden kansalaiset, 2015c.

- http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#ulkomaidenkansalaiset (luettu 10.9.2015).
- Togeb, Lise: It depends... how organizational participation affects political participation and social trust among second-generation immigrants in Denmark. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 30 (2004): 3, 509–528.
- Työ- ja elinkeinoministeriö: Maahanmuuttajabarometri 2012. TEM raportteja 11/2013, 2013. http://www.tem.fi/files/35826/Maahanmuuttajabarometri2012_11_2013.pdf (luettu 10.9.2015).
- Työ- ja elinkeinoministeriö: Valtion kotouttamisohjelma, Hallituksen painopisteet vuosille 2012–2015, 2012. https://www.tem.fi/files/33350/Valtion_kotouttamisohjelma_vuosille_2012-2015_1.6.2012_2.pdf (luettu 5.7.2015).
- UNdata: World population prospects: the 2012 revision. <http://data.un.org/Data.aspx?d=PopDiv&f=variableID%3a54> (luettu 3.7.2015).
- Vehmas, Susanna: Maahanmuuttokirjoittelu sanomalehdissä. S. 116–135. Teoksessa Mari Maasilta (toim.): Maahanmuutto, media ja eduskuntavaalit, Tampere, Tampere University Press, 2012.
- Verba, Sydney & Scholzman, Kay Lehman & Brady, Henry E.: Voice and equality: civic voluntarism in American politics. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1995.
- Wass, Hanna & Blais, André & Morin-Chassé, Alexandre & Weide, Marjukka: Engaging immigrants? Examining the correlates of electoral participation among voters with migration background. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 25 (2015): 4, 407–424.
- Wass, Hanna & Weide, Marjukka: Äänestäminen osana poliittista kansalaisuutta. Maahanmuuttotautustaiten äänioikeutettujen osallistuminen vuoden 2012 kunnallisvaaleissa. *Selvityksiä ja ohjeita* 26:2015. Helsinki: oikeusministeriö, 2015.
- Wüst, Andreas M: Dauerhaft oder temporär? Zur Bedeutung des Migrationshintergrunds für Wahlbeteiligung und Parteiwahl bei der Bundestagswahl. S.157–178. Teoksessa Rüdiger Schmitt-Beck (toim.): Wählen in Deutschland. Baden-Baden: Nomos, 2012.

TIIVISTELMÄ

Päivi Pirkkalainen & Hanna Wass & Marjukka Weide: Suomen somalit osallistuvina kansalaisina

Suomen noin 16 000 somalinkielisen yhteiskunnallinen osallistuminen on julkisessa keskustelussa jäänyt usein ongelmakeskeisen maineen jalkoihin. Artikkelissa tarkastellaan Suomen somalien poliittista kiinnostusta mitattuna yhdistystoimintana ja äänestysaktiivisuutena vuoden 2012 kunnallisvaaleissa. Analyysi perustuu kahteen eri tutkimusaineistoon. Äänestysaktiivisuutta on tutkittu Tilastokeskuksen vuoden 2012 kunnallisvaaleista tuottaman yksilötason rekisteriaineiston pohjalta. Lisäksi on hyödynnetty haastatteluaineistoa, joka on kerätty sosiologian alaan kuuluvaan väitöstudiumukseen Suomen somalien yhdistystoiminnasta (Pirkkalainen 2013).

Tulokset osoittavat, että Suomen somalit ovat poliittisesti varsin aktiivisia niin järjestöosallistujina kuin äänestäjinäkin. Somalien yhdistykset ovat pääosin vapaaehtoisvoimin toimivia ja nojaavat usein yhden tai useamman aktiivisen sitoutumiseen ja verkostoihin. Tämän vuoksi myös yhdistyskenttä on dynaaminen ja jatkuvassa muutoksessa. Aktiivien väistyessä tai projektirahoitusten loppuessa yhdistysten toiminta hiipuu, mutta toisaalta uusia yhdistyksiä perustetaan ja vanhoja käynnistetään uudelleen. Yhdistykset toimivat useilla aihealueilla: niihin kuuluu esimerkiksi kotoutumiseen keskittyviä toimintoja, kuten kielikursseja ja tukea työllistymiseen, harrastustoimintaa sekä lasten läksykerhoja. Varsinaisten somaliyhdistysten ohella monet somalitaustaiset toimivat aktiivisesti kantasuomalaisissa ja mo-

nikulttuurisissa yhdistyksissä.

Somalitaustaisen äänioikeutettujen vaaliosallistuminen on puolestaan selvästi korkeampaa Virossa tai Venäjällä syntyneisiin verrattuna. On myös huomionarvoista, että somalialaustaustaisen äänestäjien joukossa miehet ovat vain hiiveneen naisia aktiivisempia. Äänestysaktiivisuutta kuitenkin laskee Somaliassa syntyneiden äänioikeutettujen sosioekonominen asema, joka on heikko paitsi syntyperäisiin suomalaisiin myös muihin ulkomaalaistaustaisiin äänioikeutettuihin verrattuina. Kun kaikkien sosioekonomisen aseman mittareiden (koulutus, ammattiluokka, tulot ja asunnon omistaminen) yhteisvaikutus on otettu huomioon, somalien äänestystodennäköisyys jopa ylittää syntyperäisten suomalaisten osallistumistason.

Kuten somalitaustaisen väestön esimerkki osoittaa, poliittinen osallistuminen on tyypillisesti luonteeltaan kasautuvaa. Järjestötoiminnan on havaittu kasvattavan maahanmuuttaneiden tuntemaa luottamusta sekä toisiin ihmisiin että poliittisiin instituutioihin. Somaliperheissä on usein myös runsaasti lapsia, joiden kautta vanhemmat ovat jatkuvasti tekemisissä julkisen instituution kautta. Toimiva kontakti julkisiin instituutioihin mahdollisesti lisää myös uuden kotimaan poliittista järjestelmää kohtaan tunnettua luottamusta. Lisäksi alueellinen keskittyminen pääkaupunkiseudulle ja sen sisällä monesti tietyille asuinalueille sekä somalivähemmistön tunnettuus Suomessa ovat voineet osaltaan vahvistaa osallistumisen edellytyksiä.